

CONCEPTUL ÎN MIȘCARE DIALECTICĂ: O ABORDARE FILOSOFICĂ A ÎNVĂȚĂRII

CZU: 37.013.073

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.24.3-74.1>Doctorandă **Cristina URSU**E-mail: ursu.cristina1@usm.mdORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8066-1321>

Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației, USM

THE CONCEPT IN DIALECTICAL MOTION: A PHILOSOPHICAL APPROACH TO LEARNING

Summary. Evaluating a problem generally involves contrasting at least two possible solutions. One of the techniques used for this purpose is the "value line" from critical thinking, which highlights oppositions and gives each a place in relation to the solution. In contrast, reducing solutions to only two options, as in the case of logical fallacies like the "false alternative" or "black-and-white", neglects the potential for synthesis. These two contrasting options will serve, in this article, as the "thesis" and "antithesis", which oppose each other at the point of misunderstanding. In fact, the negation of the thesis represents the return to itself, the becoming in the dialectical movement of moving forward. This walk assimilates the antithesis and synthesizes the positions in an original concept. The authentic new emerges, in an unforeseen way, from the fact of experience as such. The reflection stage in the experiential learning cycle arranges concepts into a spiral of understanding. The process of forming the new concept involves multiple phases of construction and deconstruction, leading to a deeper understanding of life's march towards Truth. Truth and knowledge develop in a continuous dialectical process, in which oppositions flatten out and produce a revelation. By exploring this Hegelian dialectical movement, in the creative educational workshops, pupils and students can learn the fact of interpreting the world from a philosophical perspective. This can facilitate the transformation of a conflict of ideas into an opening towards authentic knowledge. In this way, students not only receive and interpret the world but also actively contribute to its redefinition and enrichment.

Keywords: thesis, antithesis, synthesis, concept, dialectical movement, philosophy of experience, critical thinking.

Rezumat. Evaluarea unei probleme implică, de regulă, contrapunerea a cel puțin două posibilități de soluționare. Una dintre tehnicile folosite în acest sens este „linia valorii” din gândirea critică, care evidențiază opozițiile și le oferă fiecăreia un loc în raport cu soluția. În schimb, reducerea soluțiilor la doar două opțiuni, precum în cazul erorilor logice „falsa alternativă” sau „alba-neagră”, neglijează potențialul unei sinteze. Aceste două opțiuni contrastive vor servi, în prezentul articol, drept „teză” și „antiteză”, care se contrapun în punctul neînțelegerii. De fapt, negația tezei reprezintă reîntoarcerea în sine, devenirea în mișcarea dialectică a mersului înainte. Acest mers asimilează antiteza și sintetizează pozițiile într-un concept inedit. Noul autentic apare, într-un mod neprevăzut, din faptul experienței ca atare. Etapa de reflecție din ciclul experiențial de învățare aranjează conceptele într-o spirală a înțelegerii. Procesul de formare a conceptului nou implică multiple faze de construcție și deconstrucție, conduce spre o înțelegere mai profundă a mersului vieții către adevăr. Adevărul și cunoașterea se dezvoltă într-un proces dialectic continuu, în care opozițiile se aplanează și produc o revelație. Prin explorarea acestei mișcări dialectice hegeliene în cadrul atelierelor educaționale de creație, elevii și studenții pot deprinde abilitatea interpretării lumii din perspectivă filosofică. Acest fapt poate facilita transformarea unui conflict de idei într-o deschidere spre cunoaștere autentică. În așa fel, elevii și studenții nu doar receptează și interpretează lumea, ci contribuie activ la redefinirea și îmbogățirea acesteia.

Cuvinte-cheie: teză, antiteză, sinteză, concept, mișcare dialectică, filosofia experienței, gândire critică.

INTRODUCERE

Praxisul educațional, fundamentat pe construirea unui concept nou prin contrapunere de teze și antiteze, poate fi explicat în contextul filosofiei hegeliene. Acest proces dialectic se prezintă drept o spirală a ideilor care se contrapun, se depășesc și deschid o nouă dimensiune a înțelegerii prin sinteză.

Orice acțiune urmărește un scop anumit. Scopul unei astfel de activități educative, desfășurate într-un

atelier de filosofie, fie cu elevii, fie cu studenții, este de a genera un concept inedit prin contrapunerea a două idei distincte. În cadrul acestui tip de activitate, sarcina de soluționare a problemei implică nu doar asocierea unor teze, ci presupune un proces mai profund de gândire, ghidat de dialectica negației. Acest proces duce la evoluția gândirii către o cunoaștere mai amplă, care îmbogățește și reconfigurează înțelegerea lumii. Pentru început, se identifică o teză, un concept care necesită o analiză și o explorare mai îndeapro-

pe. Antiteza aduce în discuție elemente care contrazic sau completează teza, moment în care se cere să se identifice divergențele și tensiunile existente. Etapa de sinteză reprezintă efortul de a reconcilia teza și antiteza, depășind contradicțiile și construind un concept inedit și complex.

În acest fel, metodele aplicate în realizarea atelierului de filosofie cu elevii și în elaborarea acestui articol sunt: *analiza dialectică* (faptul contrapunerii a două idei opuse și sintetizarea lor într-o nouă înțelegere, sinteză); *reflecția critică* (reevaluarea perpetuă a ideilor într-un proces de gândire critică, examinarea premiselor, argumentelor și concluziilor); *deconstrucția* (analiza structurii și ipotezelor care sunt fundamentul unei idei sau teorii, cu scopul de a elucida contradicțiile și punctele slabe, pentru a realiza o nouă construcție mai riguroasă a înțelegerii); *studiul de caz* (analiza detaliată a unui caz concret de contradicție în idei, pentru a ilustra principiile filosofiei hegeliene); *metoda comparativă* (compararea a două idei, pentru a evidenția asemănările și deosebirile, punctele forte și slabe); *metoda observației participative* (observarea și participarea activă în situația educațională, pentru a înțelege din interior dinamica sarcinii).

Prin urmare, exercițiul pe care îl propunem în acest articol, desfășurat într-un atelier filosofic, îl denumim *Gândirea dialectică în acțiune* și are drept finalitate crearea unui concept nou în urma explorării ideilor contrapuse, reconcilierea lor către o înțelegere comună. Realizarea acestui exercițiu ar putea stimula gândirea reflexivă, creativitatea și capacitatea de a gestiona și a depăși contradicțiile într-un mod constructiv, de a percepe în opoziție un aliat sigur pe calea descoperirii unor sensuri noi și ascensiunii către adevăr. Prin mijlocirea contrapunerii și reconcilierii ideilor într-un gând inedit, elevii și studenții ajung să aprecieze complexitatea cunoașterii și importanța perspectivei multiple și continue. În cele din urmă, metoda analizei dialectice propune un cadru prielnic cultivării unei atitudini interogativ-filosofice și deschise față de lume.

PERSPECTIVA HEGELIANĂ ASUPRA TENSIUNII CREATIVE ÎNTRE IDEI

Afirmațiile „Încă nu sunt pe deplin ceea ce sunt în esență” sau „Devino ceea ce ești” [1, p. 269] din Heidegger reclamă procesul în care lucrurile se mișcă dinspre și înspre ele însele, pentru a fi cunoscute ca atare. Principiul acestei mișcări rezidă, așadar, în contradicție, conflict, negație, în dialectica teză – antiteză – sinteză, care modelează o spirală a ideilor în continuă dezvoltare, asumându-și negația în propria-i recurență.

În filosofia lui Hegel, în speță în lucrarea *Fenomenologia spiritului*, conceptul este gândul concret, prin care se fundamentează rațiunea, gândirea. Procesul caracteristic mișcării rezidă în dialectică. Un exemplu elocvent ar fi ființa – neființa – devenirea, momentul sintezei care reține factorul vieții din ființă și o dinamizează prin „moartea” care îndepărtează ceea ce este în surplus. Astfel, se merge dincolo și se devine ceea ce este deja în esență, încă de la început. Un alt exemplu s-ar regăsi în tipologia conceptelor: *universal* (gândul teoretic, abstract), *particular* (un gând disparat de celelalte, fără niciun liant) și sinteza în conceptul *individual*, care concretizează, realizează, actualizează posibilitățile universale într-o experiență personală.

Astfel, teza reprezintă o idee, un concept inițial; antiteza – o idee opusă, care generează tensiune și sinteza – integrarea și transcendența acestora într-un concept nou, care conduce la o înțelegere și reprezentare mai nuanțată a întregului, așa cum insinuează intuiția poetică a lui Cezar Baltag din poemul *Fața lui doi*, în versul: „Pâinea care se frânge în două devine soare”. Cuvintele-cheie sunt „se frânge” și „devine”, care implică faptul devenirii (unui lucru mai strălucitor) printr-o inițială diviziune și frângere a lucrurilor care conțin sinteza încă de la început și fără de care n-ar fi putut exista, precum aici e pâinea fără de soare. Sau „o ușă/ care naște o ușă/ care naște altă ușă/ care naște alta și alta/ până în cel mai îndepărtat punct/ din care/ toate ușile vin înapoi” [2, p. 68], vers care oferă perspectiva căutării neîntrerupte a cunoașterii și a adevărului. Fiecare dintre ușile deschise duce către noi întrebări și descoperiri, iar punctul îndepărtat al cunoașterii ultime le întregeste pe toate ușile, lucru din care putem înțelege că acest proces dialectic, care continuă la nesfârșit, este un tot unitar. Faptul venirii înapoi a tuturor ușilor reflectă un act de autocunoaștere, convergând într-o înțelegere completă a sinelui. Dacă o ușă ar semnifica teza inițială, de la care pornește întreaga căutare, deschizându-se, aceasta generează implicit o antiteză (o nouă ușă), o altă idee în opoziție. Procesul continuă, o ușă naște o altă ușă și tot astfel, ducând la o serie de etape dialectice. Punctul „cel mai îndepărtat” ar putea reprezenta sinteza, unde toate contradicțiile mersului se reconciliază într-o înțelegere holistică și integrată în adevăr. Venirea înapoi a ușilor mai poate semnifica privirea în retrospectivă a întregului parcurs dialectic, după ce sinteza a fost atinsă. Fiecare etapă premergătoare (ușă deschisă) este revizuită și recontextualizată în cadrul nou creat al cunoașterii (sintzei) dobândite. Acest fapt demonstrează că adevărul este un proces în constantă evoluție și împlinire.

În acest fel, evoluția perpetuă a conceptelor este una inerentă, firească, definitorie progresului; încu-

rajează gândirea creativă și mediază înțelegerea. Alte exemple s-ar încadra aici, precum: raționalism – empirism – epistemologie critică; optimism – pesimism – realism; arhetip – individ – individualitate (integrarea arhetipurilor în dezvoltarea personală); exotism – localism – multiculturalism; real – virtual – realitate augmentată; cunoaștere – ignoranță – „știu că nu știu nimic” (Socrate); lucid – oniric – realism magic; individual – colectiv – identitate socială; adevăr – neadevăr – căutare; subiect – obiect – raport; esență – aparență – ființă; ascuns – neascuns – ființă; trecut – viitor – prezentul etern ș.a.

Într-un atelier educațional de creație, elevii din clasa a X-a de la Instituția de Învățământ Liceul Teoretic „Andrei Straistă” din Anenii Noi au conceput și reprezentat propriile exemple care ținesc principiul dialecticii. Aceștia au parcurs câțiva pași specifici de conceptualizare a unei sinteze drept unitate conflictuală din două concepte antitetice. Pe versoul reprezen-

tărilor grafice ale conceptului sintetic ei au notat explicațiile conceptelor care formează unitatea conflictuală în sinteză.

În figurile 1-8 sunt prezentate câteva exemple de produse realizate în cadrul atelierului filosofic, pe cât de stângace, pe atât de elocvente. Primul: dialectica dintre concept – reprezentare – idee punctează tensiunea dintre gândul abstract, conceput și reprezentarea materială a acestuia, limitată în desfășurarea analitică a conceptului propriu-zis. Ambele însă sintetizează ideea-reper. Alte exemple ale elevilor relevă tensiunea inerentă a unui infinit continuu, care s-a destrămat; conceptul de frunză-fulg, care exprimă căderea; conflictul filosofic antic dintre bine și rău și existența care le precedă și le depășește deopotrivă; sinteza percepției active a lecturii, reprezentată prin reflexia unui text în pupila ochiului, evidențiază ipostaza cititorului care nu doar receptează pasiv textul, ci îl interpretează și asimilează sub forma unei noi priviri asupra lumii ș.a.

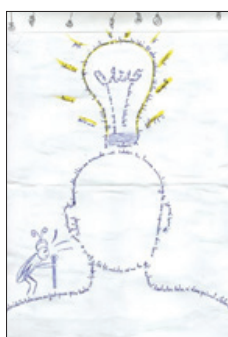

Figura 1.

Concept-reprezentare-idee.

Figura 2.

Libertate-responsabilitate-autonomie.

Figura 3.

Infinit destrămat-clipă.

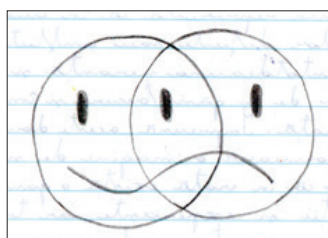

Figura 4.

Fericire-tristețe-pace.

Figura 5.

Citire-reflexie-percepție.

Figura 6.

Pesimism-optimism-prezenteism.

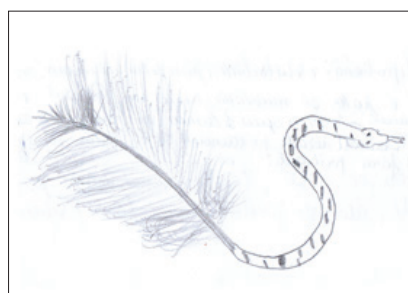

Figura 7.

Bine-rău-existență.

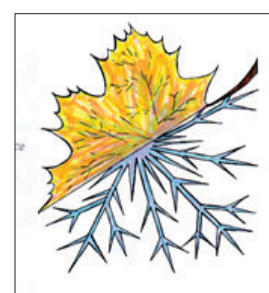

Figura 8.

Frunză-fulg-cădere.

Un exemplu relevant îl regăsim încă în literatura antică, mitologia universală și cele două concepte fundamentale pentru gândirea umană: *haosul* și *cosmosul* din miturile cosmogonice. Acest raport dialectic ar servi drept fundament de referință pentru contradicțiile care tot apar de-a lungul lecturilor, precum binele vs. răul din operele folclorice, protagonist-antagonist sau intrigă-punct culminant. Participanții la atelier au formulat un răspuns în revista pentru copii și adolescenți NOI, la rubrica „Pauză de gândire”, în raport cu aceste două concepte metafizice fundamentale (*haosul* și *cosmosul*), care continuă să-i fascineze pe gânditorii vremii. Răspunsurile au fost diverse și au punctat idei precum: „Mitologia acestor două idei încearcă să descopere o parte din adevăr, căci el nu poate fi ascuns veșnic”; „Puterea care poate transforma *haosul* în *cosmos* este o energie creatoare, divină. Deci totul în lumea noastră are un sens”; „Unul este un element bun și altul rău, începutul și sfârșitul, pacea și gălăgia. Binele poate asimila răul și aduce armonia” [3, p. 11] ș.a.

În continuare, enumerăm pașii lecției-atelier într-o succesiune, prin parcurgerea următoarelor secțiuni jalonate pe demersul didactic, cadrul ERRE. Subiectul atelierului, *Gândirea dialectică în acțiune*, vizează explorarea conceptelor de *haos* și *cosmos*, aflate într-o contradicție antagonică, utilizând metoda analizei dialectice pentru crearea unei rețele semantice a miturilor cosmogonice în cadrul diverselor culturi. Finalitatea acestui parcurs constă în dezvoltarea abilității de a compara două idei opuse, pentru a le sintetiza într-un concept inedit și pentru a le ilustra prin contraste vizuale. Activitățile premergătoare etapei de extindere pregătesc terenul pentru o explorare mai individualizată a procesului dialectic dintre concepte aflate în raport de antinomie. În așa fel, exercițiul reprezintă o abordare integrativă și creativă a unor concepte filosofice complexe, conectând idei abstracte cu experiențele de viață ale elevilor și studenților (figura 9).

În momentul evocării, se introduc conceptele fundamentale și se asigură înțelegerea inițială, pornind de la o experiență în comun: crearea unor metafore grafice simple în raport cu conceptele de *haos* și *cosmos*, așa cum le înțeleg elevii la o primă interacțiune. Elevii

și studenții ilustrează conceptele prin mărci vizuale aflate în contrast, precum ar fi: arborele vieții, cu rădăcini adânci (*haosul*, fundamentul ascuns al existenței) și trunchiul (*cosmosul*, structura ordonată a vieții); spirala care pornește dintr-un punct central, care reprezintă *cosmosul*, desfășurarea spiralei semnificând expansiunea haotică (raportată la principiul dialectic, spirala sugerează o progresie din *haos*); labirintul (*haosul* prin căile multiple și sinuoase spre ieșire) și rețeaua geometrică structurată și organizată; oceanul și insula, respectiv agitarea și stabilitatea; sticla spartă și sfera, respectiv fragmentarea în *haos* și împlinirea în perfecțiunea geometrică; explozie vs. structură cristalină – forțe distructive și precizia naturală ș.a.m.d.

La etapa de realizare a sensului, se citesc fragmentar câteva mituri cosmogonice și se analizează conceptele de *haos* și *cosmos* în raport contextual. Acestea apar în multiple mituri cosmogonice din culturile lumii și povestesc facerea lumii ca fiind metamorfoza *haosului* într-o ordine cosmică. Puterea de metamorfoză a *haosului* în *cosmos* este de natură sacră, pură, originală, redă victoria ordinii asupra *haosului* primordial. În mitologia greacă se știe că „la început domnea *Haosul* cel veșnic, fără de sfârșit și cufundat în beznă. El a fost izvorul de viață al lumii. Totul a purces din *Haosul* cel nemărginit” [4, p. 17]. La rândul său, *Cosmosul* este reprezentat de ordinea stabilită de zeii olimpici. Aceste forțe antagonice apar și-n cadrul altor mitologii, precum în cea babiloniană (mitul creației „Enuma Elish”), egipteană (Nun vs. zeul Ra), nordică (abisul primordial, golul vs. *cosmosul* creat din corpul gigantului Ymir), chineză (*haosul* cunoscut drept „Hundun” și Pangu, titanul care separă cerul și pământul, aducând ordine) ș.a. Pe parcursul lecturilor, se contrastează noțiunile de „*haos*” și „*cosmos*” prin 2-3 trăsături esențiale și se răspunde oral la întrebări, pentru a facilita înțelegerea adecvată a fragmentelor de text, precum: *Care sunt caracteristicile comune ale miturilor cosmogonice din diferite culturi?*; *Care sunt forțele sau elementele primordiale menționate în mituri?*; *Ce conflicte sau lupte apar în miturile cosmogonice?*; *Cum influențează miturile cosmogonice modul în care o societate înțelege lumea?* ș.a.

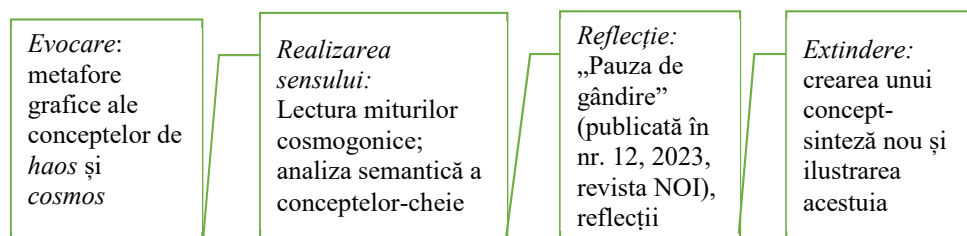

Figura 9. Pașii atelierului de filosofie conform cadrului ERRE.

Sursa: Elaborată de autor.

La etapa de reflecție, se problematizează, prin medierea tehnicii „6 de ce?”, următoarea afirmație: *În miturile popoarelor, două concepte fundamentale au fascinat întotdeauna gânditorii: haosul și cosmosul.* Cele mai relevante și originale răspunsuri au fost alese pentru publicarea în revista pentru copii și adolescenți NOI, la rubrica „Pauza de gândire” [3].

La etapa de extindere, se creează un concept-sinteză din contrapunerea a două concepte prime, aflate în raport de antinomie. Pentru început, se realizează un asalt de idei în comun, cu scopul de a identifica probleme și a oferi soluții și idei noi, a explora multitudini de perspective posibile în abordare, a facilita înțelegerea sarcinii și învățarea unii de la alții, a evalua în comun ideile propuse și a le oferi sau nu prioritate, a crea un mediu de învățare deschis și orientat spre soluții. Conceptul nou se ilustrează grafic, iar pe versoul produsului se notează explicația procesului dialectic, semnificația conceptului-sinteză care le asimilează pe amândouă – teza și antiteza în funcțiune. Produsele prezentate mai sus reflectă modul în care elevii au realizat sarcina denumită *Gândirea dialectică în acțiune.*

În acest fel, pașii consecvenți readuc unitatea dintre formă și fond, reprezentarea grafică a înțelesului, relevând experiența de viață la care elevii și studenții se pot raporta nemijlocit. Impactul parcurgerii acestui tip de atelier rezidă în consolidarea înțelegerii primare a conceptelor de *haos și cosmos* aflate în contrast și care se desfășoară în profunzime la etapa de extindere, atunci când se creează propriile concepte-sinteză din altele două opuse. Ilustrarea lor grafică și explicarea procesului dialectic contribuie la o înțelegere detaliată a modului în care ideile pot fi integrate, asimilate și sintetizate. Astfel, elevii și studenții își pot forma perspective proprii asupra procesului dialectic și le pot articula într-un mod structurat și coerent. Anume în acest spațiu intervine filosofia. În ideea posibilității și căutării de sens conectat cu viața: etapa de autorefecție și creație a unei noi legături.

FILOSOFIA CA TEORIE GENERALĂ A EDUCAȚIEI ÎN VIZIUNEA LUI JOHN DEWEY

Ne putem raporta aici la filosofia experienței lui John Dewey, filosof și pedagog, reprezentant al pragmatismului american din secolele XIX–XX. Experiențele din cadrul atelierelor educaționale de creație, cum ar fi praxisul educațional expus în această lucrare, țin să fie experiențe de viață care nu se produc pe loc gol, într-un vacuum teoretic. Experiența este mijlocul și scopul educației. Nevoia unei teorii a experienței a fost și rămâne a fi emergentă.

Purul abstract nu are valoare educativă. Observăm și aici mișcarea dialectică dintre abstract și concret, cunoaștere și acțiune, teorie și practică. În *Experiență și educație* [5], J. Dewey desfășoară pe lung cele două criterii ale experienței: continuitatea prin validarea și valorificarea unui plan coerent până la capăt; interacțiunea cu obiectul studiat, jalonată pe interesele și atitudinile elevilor și studenților.

Pentru J. Dewey, filosofia se definește drept „teoria generală a educației”, de vreme ce educația este „un proces de formare a dispozițiilor fundamentale, intelectuale și emoționale, orientate spre natură și alți oameni” [6, p. 354]. Educația vizează procese ale gândirii, cum ar fi cunoașterea, înțelegerea, aplicarea, analiza, sinteza și evaluarea. Aceste procese sunt strâns legate de cercetarea filosofică. Rezultatele cercetării nu pot fi desprinse de procesul cercetării care le-a produs. În cazul dat, rezultatul este conceptul nou creat prin sintetizarea a două elemente, concepte antinomice. Toate etapele succesive ale praxisului educațional descris ca *gândirea dialectică în acțiune* aspiră către o rezoluție – crearea de concept, pornind de la teoria dialecticii hegeliene.

Această metodologie a cercetării nu se rezumă la un rezultat fixat și static, întrucât intervine un spațiu dedicat imprevizibilului în autorefecție spontană și dimensiuni ale receptării creatoare. Tocmai „receptarea creatoare”, care ar fi „transmediere filosofică”, „re-interpretare creativă”, „recontextualizarea mesajului”, „resemiotizarea artistică”, „intersecția semiotică” dintre forma și fondul conceptului se transpune în reprezentarea grafică a înțelesului de dincolo de conceptul propriu-zis. Este un nou registru semiotic, în care natura abstractă a conceptului capătă o nouă reprezentare pe foaie. Anume prin recontextualizarea înțelesului (a ceea ce elevii, studenții înțeleg individual) printr-un nou registru semiotic (aici, grafică și explicitare prin text analitico-descriptiv), capătă o formă vie – un adaos de ființă la text. Căci a înțelege înseamnă a interpreta. Și modul în care se asumă acest înțeles este aici printr-o recontextualizare, transmediere a fondului în care nu rămâne decât esența faptului înțeles, miezul lucrurilor raportate la sine, ceea ce rămâne în sită, lucrul cu care s-a ales. Ideea-fundament ce se află dincolo de suprapunerea vizibilului care exprimă adevărul în care se crede.

Este un adevăr asumat în înțelepciunea practică (*phronesis*), aspect central în filosofia lui Aristotel. Acesta se concentrează pe aplicarea rațiunii practice în situații concrete și individuale, în loc de aplicarea unor reguli universale sau a unui cod moral abstractizat, „ea trebuie să dețină și cunoașterea individualului; căci ea se raportează la acțiune, iar domeniul acțiunii este cel al cazurilor particulare” [7, p. 132]. În contextul dialecticii și sintezei conceptuale, *phronesis* vizează abili-

tatea de integrare a tezelor și antitezelor într-o sinteză coerentă și pretabilă vieții individuale de zi cu zi. S-ar putea crea un cadru filosofic adecvat inclusiv nu doar pentru analiza și sinteza ideilor, ci și pentru evaluarea etică a soluțiilor propuse și validitatea acestora în contextul personal al vieții. În acest mod, *phronesis* vine să completeze procesul dialectic prin dimensiunea etică. Fiind o formă a cunoașterii practice, aceasta se dezvoltă prin experiență și autorefecție, implică abilitatea de a evalua corect contextul și urmările unei acțiuni întru promovarea binelui individual și comun.

De aceea, „trăirea”, experiența realizată și desprinsă în autorefecție este o unitate de sens, un întreg ce se opune vieții de concept care însumează toate trăirile. „Adevărul este întregul. Întregul este însă numai esența care se împlineste prin dezvoltarea sa” [8, p. 18]. Dezvoltarea prin parcurgerea momentelor din întreg. Momente care conțin și întregesc Adevărul în devenire, dar care deja este. „Ceea ce trece drept trăire este desprins de alte trăiri – în care se trăiește altceva – precum și de restul cursului vieții în care nu se trăiește *nimic*” [9, p. 61]. Este un tot la care se poate reveni și face referință; un reper pentru conceptualizare și extindere a cunoașterii practice în una de ordin teoretic și general.

CONCEPTUL ÎN DINAMICA GÂNDIRII FILOSOFICE

Dacă e să revenim la conceptul în sine – materia primă a procesului dialectic în mișcare, subliniem că acest concept constituie un act complex al gândirii filosofice. Altfel spus, este, conform filosofiei hegeliene, unitatea fundamentală a logicii, „gânduri adevărate și o privire științifică nu pot fi dobândite decât în munca conceptului [...], este cunoașterea cultivată și completă” [8, p. 48]. Se caracterizează, de asemenea, prin plasticitate, întrucât are în el puterea de a învăța din experiență și de a le pune în categorii. Conceptul este asemenea unui fișier plin de date. Este mai mult decât o etichetă lingvistică. Fără asemenea fișiere, datele lumii s-ar pierde în alte mulțimi de date și s-ar amesteca. În acest caz, sistematizarea lor ar fi practic imposibil de realizat. Prin urmare, datele sunt stocate în categorii, iar conceptul este reprezentarea mentală a acestei categorii. Datele sunt legate împreună într-un concept (spre exemplu, ideea de smerenie și toate particularitățile specifice acestei virtuți creștine). Conceptul este asemenea unui adeziv care păstrează laolaltă toate aceste date într-un sfârșit deschis. Experiența de viață, de asemenea, acumulează date în raport cu conceptul și le înmagazinează în „fișier”. Datele se actualizează în pasul vremii, care este un liant al trecutului în interacțiune cu ceea ce se-ntâmplă *hic et nunc*.

Un concept poate fi predat și învățat ca parte distinctă din puzzle-ul mental, o porțiune de înțelegere în continuă dezvoltare. Mintează edifică și remodelează conexiuni neașteptate între concepte, creând astfel structuri semantice care reflectă atât lumea interioară, cât și cea exterioară. Aceste conexiuni se formează într-o hartă mentală vibrantă, bogată în semnificații care survin odată cu contrapunerea, contradicția celor două. Procesul este unul de deconstrucție și construcție, de la concret la abstract, de la particular la general, trecând de la aspectele fizice și individuale ale experienței către dimensiuni mai profunde, mai generale și mai abstracte în sinteză. Prin această construcție a înțelegerii obținem perspective mai ample asupra lumii înconjurătoare, care reușesc să unească într-un concept inedit, personalizat, forțele antinomice a două concepte ce se depășesc reciproc printr-un legământ nou.

A filosofa cu elevii și studenții înseamnă a jalona spațiul învățării cu imprevizibilul. Valoarea imprevizibilului este de nemăsurat și de necontestat. Asemenea unei atingeri a eului uitat, ocolit, firea se exprimă pe sine în înțelesuri. Așa cum s-a scris, mintea nu lucrează în vid. Are nevoie de o punte, aici – contradicția entităților și sinteza care se dezvoltă din forța contrapunerii. Este o punte la care putem reveni iar și iar, ca la un reper al contextualizării celorlalte antinomii care, sigur, vor mai apărea. Ne referim aici și la o sensibilitate filosofică, specifică tinerilor care își pun întrebări și sunt autentici în cercetare. Antipodul acestei voci este cel al manualelor, de la persoana a III-a, omnisciente și atotvăzătoare, un celălalt perfect rațional, care se impune eronat printr-o presupunere a existenței unei asemenea instanțe în lume.

REZULTATE OBȚINUTE ȘI DISCUȚII

Metodele aplicate au urmărit crearea unui context filosofic educațional în care se stimulează gândirea creativă prin explorarea ideilor filosofice și crearea unui concept nou, se îmbogățește cunoașterea filosofică prin explorarea teoriei hegeliene și a modului în care aceasta se poate aplica în domenii variate, astfel contribuind la o educație interdisciplinară; se promovează modelul învățării experiențiale prin implicarea în activități de ordin practic și reflexiv; se cultivă modelul învățării permanente, mediat de însuși modelul dialectic hegelian; se dezvoltă o perspectivă filosofică asupra lumii prin recunoașterea importanței reflecției critice în mersul desfășurat al cunoașterii; se formează o viziune holistică asupra cunoașterii, evidențiind legăturile dintre concepte și domenii de studiu. Prin urmare, rezultatele obținute vizează crearea de concepte inedite, bazate pe reflecția critică și pe procesul dialectic.

tic hegelian; ilustrarea propriu-zisă a acestor concepte (desene, diagrame, prezentări, proiecte artistice), pentru a clarifica și comunica ideile mai complexe într-un mod vizual și, respectiv, mai accesibil; abordarea practică a metodei dialectice, care contribuie la îmbogățirea cunoașterii filosofice.

CONCLUZII

Acest tip de sarcină ar fi de natura unui cerc din care se desprinde o bucată, ca, apoi, să redevină un cerc întregit, unit în cunoașterea alterității sale prin care se oglindește pe sine. Opoziția marchează inegalitatea esențială și o pune în mișcare, astfel încât esența să se contureze și să se organizeze prin propria viață a conceptului. „Adevărul este mișcarea lui în el însuși” [8, p. 34], un drum în care căderile devin reveniri și opozițiile, impulsuri.

Astfel, adevărul se relevă a fi activ, în continuă dezvoltare, invocând subiectivitatea care se neagă pe sine în substanță, în obiect. Neagă alteritatea și, astfel, negând, depășește opusul și se actualizează în proces. Altminteri, cunoașterea ar fi impregnată în domeniul staticului, ar fi monotona, abstractă, pur universală, „o noapte în care toate vacile ar fi negre” [8, p. 17], conform explicației hegeliene. Esența, care stă la fundamentul existenței (așa cum soarele este sursa pâinii din poemul amintit al lui Cezar Baltag), se relevă în

procesul dezvoltării conform unor medieri prin formula negației, contradicției, conflictului; „acest mers ce se produce pe sine însuși, care înaintează prin sine și se reîntoarce în sine” [8, p. 45]. O autorefecție în alteritate, o combinație de opuși în oglindirea esenței care se face exteriorizată și receptată, alimentând mișcarea înainte. Credem că toate aceste repere de ordin filosofic merită a fi explorate în cadrul sesiunilor cu elevii și studenții.

BIBLIOGRAFIE

1. Heidegger, M. Ființă și timp. București: HUMANITAS, 2019. 676 p.
2. Baltag, C. Dialog la mal. București: Editura Eminescu, 1985. 123 p.
3. Ursu, C. Haosul și cosmosul. În: Revista NOI, nr. 12, 2023, p. 11.
4. Kun, N.A. Legende și miturile Greciei Antice. București: Editura Științifică, 1958. 222 p.
5. Dewey, J. Experiență și Educație. București: Editura Universității din București, 2021. 120 p.
6. Dewey, J. Democracy and Education. Hazleton: Pennsylvania State University, 2001. 368 p.
7. Aristotel. Etica nicomahică. București: IRI, 1998. 393 p.
8. Hegel, F. Fenomenologia spiritului. București: IRI, 2000. 472 p.
9. Gadamer, H.-G. Adevăr și metodă. București: Teora, 2001. 736 p.

Timotei Bătrănu. *Gard pentru oameni buni*, 2019, acril, pânză, 65 × 68 cm.